

Min vei gjennom fagfeltet

Jeg har blitt bedt om å si noe om min vei gjennom forskningsfeltet på dette forskningsseminaret om voldtekt og forskningsmetoder. Jeg skal gjøre det ved å vise hvordan mine forskningstemaer er vevd sammen og hvilke konsekvenser det har hatt for forskningsmetodene jeg har benyttet.

Jeg har hatt en spesiell forskerkarriere på den måten at jeg forsker på lignende problemstillinger i dag som jeg gjorde for 20 år siden: Jeg søker å forstå hva som former hvordan kvinner som selger sex formidler sine erfaringer og hvordan andre representerer kvinners erfaringer med prostitusjon. Min interesse handler om et ønske om hvordan kategoriene «prostituert» og «prostitusjon» skapes, gjenskapes og avvises.

Min interesse for voldtekt og seksuell vold i bredere forstand bygger på denne interessen for prostitusjon og de erfaringene kvinnene jeg studerer har, og hvordan de erfaringene møtes av hjelpe- og kontrollapparatet.

Jeg deltok i et større prosjekt om hiv/aids-forebyggende arbeid i risikogrupper/grupper i risiko i 1994, som en del av evalueringen av dette arbeidet som Forskningsrådet finansierte. Min oppgave var å gjennomføre et empirisk arbeid i ulike prostitusjonsmiljøer for å se nærmere på hva de hadde og hva de ønsket av informasjon om hvordan hiv-smitte kan forebygges.

Gjennom dette prosjektet fikk jeg en innsikt som har preget forskningen min siden: kvinnene jeg intervjuet ble provoserte når vi diskuterte egne forebyggingstiltak i prostitusjonen, for eksempel plakater og brosjyrer rettet inn mot dem som noen som selger sex. Den informasjonen de hadde og informasjonen de ønsket kom gjennom generelle kampanjer, som de forholdt seg til som deler av den generelle befolkningen, ikke som en gruppe på siden av den generelle befolkningen.

Gjennom den studien ble jeg også kjent med kvinner som selger sex, spesielt de som jobbet på massasjeinstituttene som var så vanlige på begynnelsen av 1990-tallet. De fortalte meg om sine erfaringer, både på jobb og privat, og jeg skjønnte hvordan de i fortellingen om hvem de var og hvordan de hadde det, var opptatt av å distansere seg fra livet på gata og fra forestillinger om prostitusjon og «den prostituerte». Det var noen viktige forskjeller mellom hvordan prostitusjonen på gata foregikk og hvordan prostitusjonen innendørs foregikk, men den største forskjellen gikk i hvordan den ble snakket om. Som informanter i en kvalitativ studie var de to gruppene også veldig ulike. Kvinnene i gateprostitusjonen, som den gangen

nesten utelukkende var norske kvinner som rusa seg eller hadde en tung historie i psykiatrien, var vant til å forholde seg til institusjoner og å fortelle om seg selv. De var vant til at kontakten med normalbefolkningen gikk ut på en ensidig utveksling av personlig informasjon.

Kvinner som selger sex er utsatt for «tradisjonell vold» og voldtekt. Ofte tenker vi kanskje at dette er noe de risikerer i møtet med kunden, et møte som ofte finner sted i det private rom eller utenfor allfarvei. Det vi finner er at kvinnene ser ut til å være minst like utsatte for vold og voldtekt fra partner og andre menn, som fra prostitusjonskunder. Hvordan skal vi forstå denne volden? Skal vi forstå den som relatert til prostitusjonen, ut fra en antakelse om at kvinnenes status og stigma følger dem i andre sosiale relasjoner enn den med kunden, eller skal vi behandle den for seg. Det er sider ved kvinnenes livssituasjon som gjør dem sårbare for menns tradisjonelle og seksuelle vold.

Kvinnene inngår i miljøer som ofte har lite interesse av myndighetenes oppmerksomhet, enten de kommer fra rusmiljøer eller fra miljøer hvor mange er irregulære migranter, eller begge deler. Dette igjen har konsekvenser for anmeldelsesvilligheten. Det har også kvinnenes prostitusjonstilknytning: en tilknytning de alltid vil mistenke hefter ved dem i møte med andre. Kan en kvinne som selger sex voldtas? Fortjener en kvinne som selger sex å bli slått av ektemannen sin?

Kunnskapen om forholdet mellom vold i prostitusjonen og vold privat, har vi fra spørreundersøkelser som de sosiale tiltakene har utført blant sine brukere. Dette er ikke på noen måte en representativ gruppe, og studiene er gjennomført på en litt tilfeldig måte. Siden vi har lite systematisert kunnskap om hvordan kvinnene selv forstår og snakker om volden de utsettes for, er det også vanskelig å vite hvordan vi skal tolke resultatene. Flere internasjonale forskningsbidrag retter søkelyset mot at kvinner som selger sex snakker om volden på spesielle måter, eller setter terskelen for hva de regner som vold et annet sted enn den generelle befolkningen, men det er vanskelig å si i hvilken grad denne kunnskapen har overføringsverdi mellom grupper. De som ender i prostitusjonen fordi de er sterkt marginaliserte og skadeskutte har ofte en lang historie med vold, og det er forståelig at dette preger hvordan de opplever og forteller om ulike former for vold.

Hvordan kvinner som har andre bakgrunner forholder seg til vold, vet vi mindre om. I min egen studie av livet på massasjeinstitutter på 1990-tallet fant jeg at kvinnene individuelt og i fellesskap lagde strategier som beskyttet mot vold. Tynne vegger, avtalte signaler, en lav terskel for å kaste ut ubehagelige kunder og en grense mot å selge underordning. Senere har

jeg sett på hvordan østeuropeiske kvinner som opererer i Norge sikrer seg mot vold, og de også bruker strategier for kontakt og oppførsel som er ment å beskytte dem. En av tingene de gjorde, var å spille på forestillingene om at den østeuropeiske prostitusjonen er styrt av russisk eller annen mafia, ved at de når de jobbet fra leilighet, latet som det var en mann i leiligheten. De satte for eksempel store mannssko ved inngangen og snakket tilsynelatende med noen som kunden ikke kunne se i leiligheten på russisk.

I mange prostitusjonsmiljøer jeg er i er altså volden veldig tydelig til stede i hverdagen gjennom forsøkene på å holde den borte, men hvor utbredt volden er og om disse strategiene virker, vet vi ikke.

Mange av kvinnene jeg har intervjuet forteller at de har vært utsatt for lite eller ingen vold, men vi vet ikke hvor riktige representasjoner dette er. Å si til seg selv at dette ikke er så farlig, er en av strategiene for å mestre prostitusjonen, og å si til andre at kundene ikke er farlige; at prostitusjon ligner andre relasjoner i samfunnet, er en strategi for å motvirke andres fordommer og sikre at de selv behandles med verdighet. Når kvinnene forteller om volden, lever det opp til konklusjoner fra tidligere forskning om at de underdriver den og underspiller hvor betydningsfull den er. Jeg tror at noe av det som påvirker hvordan ulike former for vold snakkes om, også er hvordan kvinnene forventer at den som lytter vil reagere. Det kan være snakk om at de vil skåne den de snakker med, men noen ganger også sjokkere. Kvinner jeg intervjuer forteller om salg som har gått galt eller halliker som bruker vold og voldtekt som kontrollmekanismer. Det varierer hvor mye utdypning jeg ber om, det kommer an på hva jeg ønsker ut av intervjuene. Men uansett hva man ønsker ut av intervjuene, er en fortelling om vold, enten det er tradisjonell vold eller seksuell vold, noe som berører både deg og informanten. Hvordan kan man håndtere det?

Back-up for informanten, jeg er ikke terapeut

Noen å snakke med?

Når skal man gå til politiet?

Jeg møter også på personene som utøver eller bestiller volden, både kvinner og menn. Noen av disse kvinnene selger sex selv, og jeg vet en del om dem.

Om en ukes tid kommer det en bok utgitt av de forskningsetiske komiteene om utfordringer i forskning. Jeg har med et kapittel der om hvordan jeg forholder meg til sannsynligheten for at

jeg blir fortalt om alvorlige lovbrudd i intervjuene mine og under feltarbeidet. Forskere har ikke en absolutt taushetsplikt, men har varslingsplikt stilt ovenfor kunnskap om visse typer lovbrudd: Straffeloven (strl.) §139 lister opp en rekke hendelser som alle borgere forplikter å anmelde eller avverge. Dette utgjør en varslingsplikt. Loven lister opp lovbrudd som regnes som alvorlige nok til å utløse denne plikten. Jeg kan havne i situasjoner hvor jeg kan få kjennskap om at en slik handling er begått eller skal begås, slik som former for tvang og voldtekt. Utfordringen i en slik forskningskontekst er å ta stilling til hvordan man skal forholde seg til slik kunnskap om man får den.

Man bør også spørre seg om man til syvende og sist kan rettferdiggjøre å gjennomføre studier i et miljø hvor slike dilemmaer kan oppstå. Hvor viktig er forskningsbasert kunnskap på feltet, og hva er omkostningene ved å ikke forske på felt med mye kriminalitet?

Gjennom erfaring og refleksjon over denne har jeg gjort meg opp en mening om hva som skal til før jeg melder et forhold eller hendelse, dette har også blitt til i samarbeid med kolleger. Jeg støter også jevnlig på situasjoner som ikke er direkte lovstridige, men som jeg mener ikke er ønskelige, eller som utgjør indikasjoner på lovbrudd. Dette kan være en like stor utfordring for meg som forsker og menneske, spesielt hvis barn er involvert. Mine grenser går kanskje andre steder enn mange andres. Fordi jeg har jobbet med prostitusjon og overgrep i prostitusjonen lenge skal det mye til før jeg blir sjokkert. Samtidig gir detaljert kunnskap meg mulighet til å skille ”business as usual” i bransjen fra det som internt regnes som overtramp og overgrep.

OVERGANG

Det har vært en frustrasjon at så få har spurt hva slags tjenester kvinner som selger sex og kvinner som er ofre for menneskehandel faktisk trenger. Tiltak utformes i tråd med det som er tradisjonen i det tiltaket, og når sammensetningen av brukere endrer seg, er det vanskelig for tiltakene å hjelpe dem. Prostitusjonstiltakene, slik som Pro-sentret og Kirkens bymisjon, ønsker diskusjon om hva de tilbyr og hva de bør tilby. De neste årene leder jeg derfor et stort forskningsprosjekt finansiert av Norges forskningsråd utformet for å snakke mer direkte om volden, skaden og problemene i prostitusjonen for å skape kunnskap om hva slags sosiale og helserettede tiltak vi trenger.

Min interesse for prostitusjon har brakt meg innom tilgrensende forskningsfelt, og i dag underviser jeg bredt om både seksualisert vold, forestillinger om kjønn og offerskap, kvinner

som gjerningspersoner og bredere om kjønn, klasse og seksualitet. Jeg skriver alene eller sammen med andre om voldtekt, om seksualisert vold i konflikt og om kvinner som gjerningspersoner for alvorlige lovbrudd. I dag jobber jeg ganske bredt med spørsmål om vold, seksualitet og samtykke. Jeg underviser i kjønnsperspektiver i kriminologien på bachelor- og masternivå, og jeg utvikler et nytt masteremne til våres som skal handle om koblingen mellom seksualitet, vold og kjønn.